

**ВИКОРИСТАННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У СТРАХУВАННІ ЗАДЛЯ
ДОСЯГНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ У СТРАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	5
2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ У СТРАХУВАННІ.....	12
3. ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДІВ ДО МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ У СТРАХУВАННІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	21
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ризик-менеджмент у страховій діяльності є невід’ємною сферою ефективного розвитку страхової діяльності в Україні, яка сьогодні перебуває у стані поступового розвитку на тлі складних політичних, економічних, соціальних і технологічних викликів. Значна частина цих викликів бере свій початок у довоєнному періоді, проте їхня гострота посилилася внаслідок воєнних дій.

Питання ризик-менеджменту у страхуванні досліджували такі вітчизняні вчені як Балицька М., Бездітко К.С., Брюховецька І.О., Вінницька О.А., Волкова В., Длугопольський О.В., Загорська Д.М., Заячківська О.В., Кірдіна О.Г., Корнієнко Т.О., Кришталь Г.О., Мамчур Д.А., Маршук Л.М., Мельник В., Михайлюк М.В., Пилат М.В., Поліщук І., Поплавська Є.М., Попович Д.В., Ситник Н.С., Соболь Р.Г., Стешенко О.Д., Тишковець М.М., Хропонюк Д.О., Чвортко Л.А., Шишацький О.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і методологічних основ, а також забезпечення розробки практичних рекомендацій у напрямі застосування практик ризик-менеджменту у страховій діяльності для забезпечення фінансової безпеки в умовах глобальної економічної невизначеності.

Для того, щоб досягнути мету дослідження, необхідно вирішити наступні завдання:

- теоретичне визначення ризик-менеджменту та фінансової безпеки у страховій діяльності;
- дослідження сучасних тенденцій впровадження ризик-менеджменту у страхуванні;
- обґрунтування підходів до мінімізації ризиків у страхуванні в умовах глобальної економічної невизначеності.

Дослідження базувалося на використанні комплексу методів, зокрема: системного аналізу для виявлення ключових чинників впливу на ризик-

менеджмент у страхуванні; статистичного методу для аналізу динаміки страхових премій, виплат та активів у різних країнах; порівняльного аналізу для оцінки практик ризик-менеджменту в умовах глобальної економічної невизначеності. Застосовано методи прогнозування для визначення тенденцій розвитку страхового ринку на 2025-2026 рр. та моделювання для обґрунтування підходів до мінімізації ризиків у страхуванні.

Результати дослідження опубліковано у матеріалах збірнику III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів» (м. Кременчук, 30 січня 2025 року).

1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ У СТРАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Варто в першу чергу відзначити, що у сучасних важких умовах невизначеності економічного середовища роль ризик-менеджменту у страховій діяльності набуває першочергового значення. Страховий ринок України, як і вся фінансова система, перебуває під впливом численних внутрішніх і зовнішніх викликів. Саме ці виклики потребують нових підходів управління, зокрема оцінки та мінімізації ризиків. Зокрема, ефективний ризик-менеджмент стає ключовим фактором забезпечення стійкості галузі, сприяння довірі клієнтів та залучення інвестицій. Хоча, як стверджують Кірдіна О.Г. та Стешенко О.Д., «війна та бойові дії стали каталізатором процесу ризикменеджменту на системному рівні» [9].

Розвиток ризик-менеджменту в страховій діяльності обмежується низкою проблем. Ми можемо провести розподіл таких проблем на політично-регуляторні, економічні, соціальні та технологічні. Безумовно, що всі ці проблеми відрізняються між собою, і таким чином мають різний вплив на страхову галузь. Дійсно, при такому розумінні є бачення, що формується складне поле, що дозволяє приймати адміністративні рішення і впроваджувати інноваційні підходи щодо впливу на ризики.

Для нас цілком очевидним є те, що економічні чинники, що визначають ризик-менеджмент, пов'язані із використанням страхових механізмів для умисного ухилення від сплати податків. Більше того, існує потенційний ризик виведення капіталу за межі країни. Таким чином створюються передумови реальних викликів, які перешкоджатимуть стабільності страхового ринку в середньостроковій перспективі. Тому дуже важливо вдосконалювати систему моніторингу та аналізу ризиків, як наявних, так і потенційних.

Недостатня розвиненість нормативно-правової бази, яка повинна регулювати ключові основи ризик-менеджменту страхової діяльності, відноситься до політично-регуляторних причин. Такі прогалини можуть

впливати на формування та використання страхових резервів. Крім того, такі недосконалості впливають на забезпечення прозорості страхових операцій страховиків. Маємо зазначити, що відсутність належного контролю за сумнівними страховими операціями породжує ризики фінансової нестабільності. Також така ситуація негативно впливає на довіру до страхового ринку загалом.

Зазначимо, що низький рівень платоспроможності населення та недостатня довіра до страховиків є виявом соціального виміром ризиків у страховій діяльності в Україні. Відтак порушується стабільність страхової галузі, адже обсяги страхових премій зменшуються, а загальний рівень розвитку культури страхування падає.

Загроза виконання страхових виплат загострюється тоді, коли виникає невідповідність активів страхових компаній їхнім зобов'язанням. У даному випадку ми говоримо про технологічні ризики. Варто зазначити, що існує потреба у модернізації технологій управління ризиками. А також є чітке розуміння у впровадженні інноваційних продуктів і підходів до якісного обслуговування клієнтів. У даний час якщо є відсутність програм страхування військових ризиків, а також обмеженість доступу до певних страхових послуг для окремих категорій клієнтів, ми можемо стверджувати, що фінансова безпека погіршується, а ризики розвиваються. Про фінансову інклюзію йдеться у праці вчених Чвертко Л.А., Корнієнко Т.О., Вінницька О.А., які стверджували, що «інклюзивний розвиток страхової сфери має велике значення для соціального прогресу й обумовлює потребу подолання цілого ряду проблем, що пов'язані як з макроекономічною нестабільністю та соціальними чинниками, так і проблемами організації та ведення страхового бізнесу» [18].

Ми окреслили лише найвагоміші групи ризиків. Попри наявні труднощі, ризик-менеджмент у страховій діяльності України реально має потенціал для розвитку. Стійкий страховий ринок – це в першу чергу про запровадження креативних інструментів управління ризиками, створення ефективної нормативно-правової бази та впровадження інноваційних страхових продуктів.

Розвиток стабільного страхового ринку у певній часовій перспективі може стати важливим фактором зміцнення економіки країни та покращення фінансової стабільності у кризових умовах.

Як слушно зауважують Хропонюк Д.О. та Длугопольський О.В., «впродовж останніх довоєнних років процеси розвитку страхового ринку України стримувалися низкою несприятливих факторів внутрішньодержавного та глобального характерів: 1) політична нестабільність в країні; 2) окупація східних територій і Криму з відповідною втратою частини ринку; 3) пандемія COVID-19; 4) нестабільність на світовому ринку капіталів тощо» [17]. Ця думка набуває ще більшого значення у контексті повномасштабної військової агресії РФ проти України, яка розпочалася у лютому 2022 року. Адже війна принесла нові фактори, ще більш руйнівні для страхового ринку. Мова в першу чергу йде про значні втрати людського капіталу та інфраструктури, погіршення чи навіть руйнування економічних зв'язків, і звичайно масова міграція населення як усередині країни, так і за її межі. Відтак можна констатувати, що активні військові дії спричинили різке скорочення платоспроможного попиту, що вплинуло на обсяг страхових премій. У даному випадку підвищився рівень ризиків, які страхові компанії змушені брати на себе в умовах воєнного стану. Ми маємо також зауважити, що в умовах війни додалася необхідність адаптації до нових викликів (розробка програм страхування військових ризиків, обслуговування клієнтів у зонах бойових дій, забезпечення стабільності власних в умовах економічного спаду). Попри значні труднощі, які переживає галузь страхування в Україні, можна впевнено казати, що наявна криза відкриває можливості для переосмислення підходів до ризик-менеджменту та активізації інновацій. Саме це може стати основою для відродження і стійкого розвитку страхової галузі в післявоєнний період.

Якщо у страховій діяльності зростають ризики та загрози, то безумовно варто говорити про забезпечення економічної безпеки страхової компанії. Ми погоджуємося з думкою вчених Ситник Н.С. та Тишковця М.М., які в своїх дослідженнях мали на увазі економічну безпеку страхової компанії через

«здатність страховика вчасно й у повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, зокрема фінансові, провадити адекватну тарифну політику; стан захищеності усіх видів діяльності страховика від різного роду загроз та ризиків з метою недопущення (уникнення) їх реалізації, вміння професійно управляти страховими ризиками; досягнення оптимального співвідношення між видами страхування у збалансованому портфелі, тобто забезпечення ринкового рівня дохідності за помірною ризику; процес забезпечення приросту інвестиційного капіталу» [15].

Виходячи з таких міркувань, ми можемо стверджувати, що економічна безпека страхової компанії безумовно може трактуватися багатограним явищем, що охоплює не лише фінансовий аспект, але й управлінський, інвестиційний та операційний компоненти. Особливого значення набуває здатність страховика адаптуватися до змінного економічного середовища, включаючи кризові явища, регуляторні нововведення та нові виклики, пов'язані із цифровізацією страхових послуг. У даному випадку важливо з точки зору фінансової безпеки розвивати систему управління ризиками. Дана система повинна базуватися на реальних підходах до ідентифікації ризикових ситуацій, а також до їх оцінювання та мінімізації. Сучасні технологічні підходи на зразок машинного навчання (МН) та алгоритмів штучного інтелекту (ШІ), можуть очевидно підвищити ефективність ризик-менеджменту. Оперативність та трудомісткість до обробки великого обсягу даних у страховій діяльності дають саме такі технології. А це означає, що такі підходи можуть бути надзвичайно важливими у прийнятті управлінських рішень. Крім означених вигод, які дає ШІ та МН, варто згадати про прогнозування можливих сценаріїв розвитку подій.

Фінансова безпека можлива у контексті формування збалансованого страхового портфеля. У даному випадку мова йде про оптимізацію структури видів страхування з урахуванням належного рівня дохідності та ліквідності. Досягнення даного стану буде напряму залежати від глибокого аналізу страхового ринку. А також важливо розуміти потреби клієнти та дотримуватись

ефективної тарифної політики. Саме такий підхід дозволить утримувати конкурентні позиції на ринку.

Крім поточної діяльності страховика, надзвичайно важливим напрямом є інвестиційна діяльність страхової компанії. Вкладення коштів страховиком і належне зростання такого інвестиційного капіталу можливе лише при активній диверсифікації активів, а також при здійсненні інвестицій у високодохідні, але водночас надійні інструменти. Також надійне інвестування можливе при регулярному моніторингу постійних змін на фінансових ринках. Дотримання принципів транспарентності та підзвітності дозволить зміцнити довіру до страховиків як з боку клієнтів, так і регуляторних органів (в першу чергу НБУ).

Таким чином, фінансова безпека страхової компанії є комплексною системою управлінських заходів, що вдало поєднує в собі довгостроковий підхід до управління фінансовими, трудовими та інформаційними ресурсами, а також інноваційність у поточних процесах, постійну гнучкість до зовнішніх змін та надійність виконання зобов'язань.

Як стверджують вчені Заячківська О.В. та Мамчур Д.А., що «на результати діяльності страхових компаній впливають такі зовнішні чинники, зокрема швидкий розвиток процесів інтеграції та глобалізації, інтернаціоналізація світового ринку страхових послуг; високий рівень мобільності, взаємопов'язаності та взаємозалежності страхового та фінансового ринків на основі нових технологій; різноманітність і потужність існуючих інвестицій; нездатність фінансових установ і наглядових органів адекватно контролювати кризові ситуації тощо» [5].

На нашу думку, результати діяльності страхових компаній значною мірою залежать від різноманітних зовнішніх чинників. Варто відзначити, що вони формують сучасне економічне середовище. І тому варто виділити такі основні ключові зовнішні фактори як стрімкий розвиток процесів інтеграції та глобалізації. Саме вони сприяють посиленню конкуренції на світовому ринку страхових послуг. Більше того, вони зумовлюють необхідність адаптації

страховиків відповідно до міжнародних стандартів та кращих практик здійснення страхової діяльності.

Інтернаціоналізація страхового ринку передбачає посилену мобільність капіталу. Крім того, інтернаціоналізація також зумовлює взаємопов'язаність страхових і фінансових ринків. Також даний процес зумовлює підвищення рівня складності та потенційну вразливість страхових операцій.

Ми вважаємо, що диверсифікація інвестиційних ресурсів безпосередньо впливає на формування результатів діяльності страховика. Адже саме у такому підході страхові компанії можуть використовувати різноманітні фінансові інструменти задля збільшення прибутковості. Крім того, ми відзначимо, що недостатня здатність фінансових установ і регуляторних органів створює ризики у страховій діяльності. При чому це проявляється саме у процесі ефективного контролю за діяльністю страховиків.

Відзначимо, що регулятори не тільки займаються контролем страхової діяльності. Розробка дієвих механізмів регулювання, моніторингу та управління ризиками, сприятиме становленню стійкого страхового ринку. Більше того, такий підхід повинен враховувати глобальні тенденції на страхових ринках інших країн, і безумовно враховувати специфіку функціонування страхового сегменту. Таким чином, стійкість та конкурентоспроможність страхових установ у сучасних умовах можна досягти тільки через системний підхід до вирішення зазначених викликів.

Крім явних зовнішніх викликів, що загострюють ризики страхової діяльності в Україні, на сьогодні активно зростають внутрішні виклики, що спровоковані через непрофесійне управління фінансових менеджерів страховиків. Відзначимо слушну думку вчених Ситник Н.С. та Михайлюк М.В., що «недієва фінансово-економічна політика суб'єктів ринку страхових послуг, похибки, недбальство та зловживання структурних підрозділів, недостатній нагляд за збереженням фінансової інформації є внутрішніми загрозами для безпеки страхового ринку» [14]. Однією з основних внутрішніх загроз є необґрунтоване завищення/зниження розміру страхової премії. Тобто існує

невідповідність реаліям, що існують на страховому ринку. Така практика може виникати як через помилки у розрахунках тарифної ставки, так і через намагання маніпулювати фінансовими показниками для досягнення короткострокових цілей. Це, своєю чергою, призводить до розбалансованості страхового портфеля, зниження дохідності та ризику втрати довіри клієнтів.

Не менш значущими є проблеми, пов'язані з неефективним розміщенням страхових резервів. Використання ненадійних фінансових інструментів чи необґрунтована концентрація активів в окремих сферах може спричинити значні втрати для страховика у разі кризових явищ на фінансових ринках. Такий підхід часто супроводжується недостатнім моніторингом ризиків, що, у свою чергу, ставить під загрозу виконання зобов'язань перед страхувальниками.

У сучасному економічному середовищі, сповненому викликів, ефективність ризик-менеджменту у страховій діяльності має вирішальне значення. Управління ризиками ускладнюється як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Серед ключових викликів слід виділити політичну нестабільність, економічні кризи та низький рівень довіри населення до страховиків. Для успішного функціонування компаній необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу, яка сприятиме прозорості операцій і забезпечуватиме контроль фінансової стійкості. Зростання інтернаціоналізації та глобалізації страхового ринку потребує адаптації до міжнародних стандартів і запровадження сучасних технологій для аналізу ризиків та прогнозування криз.

Ми впевнені, що розширити доступ до страхових послуг можливо не тільки через стратегії маркетингу чи економічні підходи. Крок до подолання різних ризиків щодо становлення страхового ринку повинен лежати також розвиток культури страхування серед населення та підвищення фінансової грамотності.

2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ У СТРАХУВАННІ

Безумовно ризик-менеджмент є однією із складових фінансової безпеки страхового ринку. І, як стверджують вчені Попович Д.В. та Пилат М.В., «страхові компанії підпадають під деструктивний вплив ризиків, які можуть загрожувати їх платоспроможності та відповідно спричинити негативні наслідки для споживачів страхових послуг» [13]. Деструктивний вплив ризиків на страхові компанії в умовах війни значно посилюється через військові дії, міграцію населення, інфляцію та девальвацію гривні. Це створює загрозу для платоспроможності страховиків і може підірвати довіру споживачів до страхових послуг. Для збереження стабільності ринку критично важливим є впровадження сучасних інструментів ризик-менеджменту, посилення контролю за фінансовою стійкістю компаній та адаптація їхньої діяльності до нових викликів.

В умовах воєнного часу та макроекономічної нестабільності українські страхові компанії змушені працювати в умовах безпрецедентних викликів, що ставлять під загрозу їхню фінансову стабільність та ефективність діяльності. Незважаючи на складнощі, страховики залишаються важливим елементом фінансової системи країни, забезпечуючи механізми захисту громадян, підприємств і держави від ризиків, а також сприяючи зниженню навантаження на державний бюджет.

Ми переконані, що фінансова безпека страхового ринку є одним з елементів економічної безпеки країни. Підтримка такого стану безумовно сприятиме стабільності економіки, підвищенню її стійкості до кризових явищ. Також такий стан забезпечить виконання страховими компаніями своїх зобов'язань серед страхувальниками. І потрібно розуміти, що особливо це необхідно у воєнний час. Саме тоді, коли, як ми зазначали, значні виклики, якими є військові дії, масова міграція, інфляція та девальвація, становлять

значну загрозу фінансовій стабільності. І не лише окремих компаній, але й страхової галузі в цілому.

Маємо відзначити, що український страховий ринок пережив надзвичайно складний етап розвитку з 2018 по 2022 роки. Маємо відзначити, що несприятливі умови цього періоду негативно вплинули на ринок, причому однією з головних особливостей є зменшення кількості страховиків, тобто маємо скорочення страхового ринку. Також варто відзначити, що динаміка страхових премій і зобов'язань свідчить про нестабільні тенденції ринку у 2018-2021 рр. А ще це вказує на існуючі труднощі страхової галузі в адаптації до фінансово-економічних викликів.

Більше того, 2022 рік, що відзначений початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, також став переломним для страхової галузі. Це пояснюється в першу чергу значним падінням попиту на страхові послуги – громадяни та бізнес-структури зосередилися на задоволенні основних потреб та повинні були мати час для адаптації до нових умов життя в умовах воєнного стану. Погіршення економічної ситуації того року, спричинене зростанням інфляції та падінням ВВП, ще більше ускладнило фінансову стабільність страхових компаній, уразивши їх фінансову безпеку. А це у свою чергу негативно вплинуло на здатність виконувати зобов'язання з боку страховиків, незалежно тих, що займаються страхуванням життя чи відповідальності та майна.

Основними загрозами, з якими зіштовхнувся ринок страхування в Україні, включають як військові операції, які завдають шкоди інфраструктурі, так і створюють нові ризики, які важко оцінити, через зниження попиту на платоспроможні засоби через відтік населення та втрату заощаджень та засобів для існування серед значної частини населення.

Проте варто пам'ятати, що ринок страхування в Україні все ще зберігає потенціал для відновлення та подальшого розвитку після військових дій у майбутньому. У такий складний час для фінансового ринку країни, варто докласти максимум зусиль для збереження усіх можливостей розвитку

страхових послуг. І саме цифровізація страхового ринку додасть поштовху для розвитку страхового сектору. Діджитал-страхування, або InsurTech, стає світовим трендом, і Україна поступово інтегрується в сучасні цифрові процеси. Варто розуміти, що застосування новітніх технологій вже зараз робить страхові послуги більш зручними, прозорими та ефективними, створивши сприятливі умови для подальшого розвитку страхової галузі.

Разом з тим, як слушно відзначили вчені Брюховецька І.О. та Кришталь Г.О., «незважаючи на численні переваги, цифрова трансформація також привнесла нові ризики, включаючи загрози кібербезпеці, проблеми із захистом особистих даних та потенційне посилення конкуренції за рахунок появи нових гравців на ринку» [4]. Виходячи з цього, ми відзначаємо, що діджиталізація страхового ринку запроваджує можливості для налагодження ефективних процесів автоматизації та вдосконалення взаємодії зі споживачами. Проте водночас цей процес супроводжується низкою викликів, які потребують комплексного вирішення.

Однією із найбільших загроз для страхового ринку України та світу є порушення кібербезпеки. Страхові компанії, які інтегрують цифрові технології та рішення, стають потенційними об'єктами кіберзлочинців. Потенційний витік конфіденційної інформації або злам баз даних може завдати як фінансових, такі безумовно репутаційних збитків. Тому першочерговим завданням є створення надійних систем захисту інформації клієнтів, а також інформації страховика. Для цього надзвичайно важливо впроваджувати сучасні механізми шифрування даних про страхові операції та регулярне проведення аудитів дотримання кібербезпеки.

Захист особистих даних клієнтів є ще одним важливим аспектом ризик-менеджменту страхової діяльності та забезпечення її фінансової безпеки. Усе більше страхових продуктів надається онлайн, що вимагає збору значних обсягів персональної інформації. При цьому пам'ятаємо, що недостатній рівень кіберзахисту таких даних може призвести до їх несанкціонованого використання або втрати довіри клієнтів до страхової компанії. Пріоритетом

для забезпечення відповідності сучасним вимогам цифрових страхових послуг має стати також впровадження нормативних актів, гармонізованих із європейськими стандартами.

Наголосимо, що фінансова безпека страхового ринку можлива через цифровізації, яка в свою чергу загострює конкуренцію. Адже нові гравці – фінтех-компанії та стартапи – активно інтегруються на страховий ринок, пропонуючи інноваційні страхові продукти. А це у свою чергу змушує традиційні страхові компанії переосмислювати свої бізнес-моделі, інвестувати в технології та розвивати нові формати обслуговування клієнтів, зокрема через мобільні застосунки та рішення на онлайн-платформах.

Безумовно, цифрова трансформація страхового ринку може вважатися успішною і можливою, але лише коли є рівновага між впровадженням інновацій та управлінням пов'язаними ризиками. Необхідність активного залучення до цього процесу всіх учасників ринку – держави, бізнес-структур та наукового ком'юніті – є вирішальною для забезпечення сталого розвитку страхової галузі в умовах digital economy.

Ми повинні проводити аналіз тенденцій впровадження ризик-менеджменту у страхуванні у світі. Для цього варто проаналізувати і виявити як ризики впливають на основні показники страхової діяльності. Оберемо кілька країн, в яких кількісні та якісні показники страхової діяльності суттєво відрізняються. При чому при відборі країн врахуємо різне географічне розташування, різний рівень економічного розвитку та фінансової активності. Для прикладу зупинимося на таких країнах як США, Австралія, Японія, Польща та Україна. Часовий діапазон буде становити 2019-2024 рр. Також спробуємо спрогнозувати показники страхової діяльності у запропонованих вище країнах у 2025-2026 рр.

В першу чергу варто розглянути показник загальної кількості страхових компаній у запропонованих країнах (див. рис. 2.1).

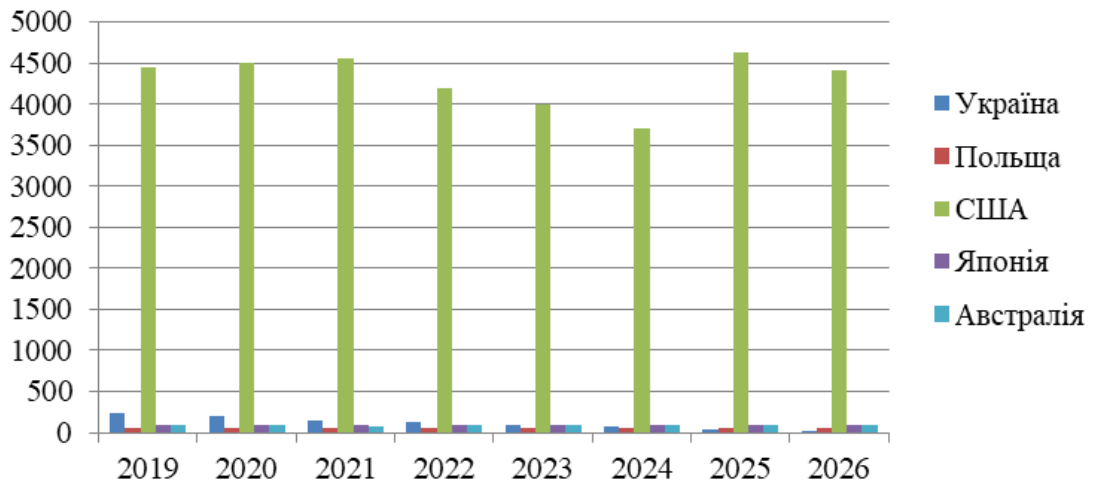

Рис. 2.1 Загальна кількість страхових компаній у країнах у 2019-2026 рр., одиниць [6-8;12]

Очевидно, що серед п'яти означених країн, у США буде спостерігатися найбільша кількість страховиків – в межах 3700 у 2024 році. У той час як для України властива стійка тенденція до скорочення кількості страхових компаній (у 2019 р. показник становив 233 компанії, а у 2024 р. – 68), для Польщі він становить відносно незмінні значення в межах 52, Японії – 95, Австралії – 85. Безумовно, можна стверджувати, що значна кількість страховиків свідчить про розвиток інфраструктури страхового ринку. Крім того, різке скорочення кількості страховиків негативно відобразиться на якості та конкурентоспроможності страхового ринку. Тобто існуватиме ризик згорання страхового ринку. Але, поруч з дослідженням кількості страховиків, варто проаналізувати такі показники страхової діяльності як обсяг страхових премій та страхових виплат.

Розглянемо показник валових страхових премій для кількох означених нами країн. Для зручності і порівняння зведемо всі дані для обраних країн у млн. дол США (див. рис. 2.2).

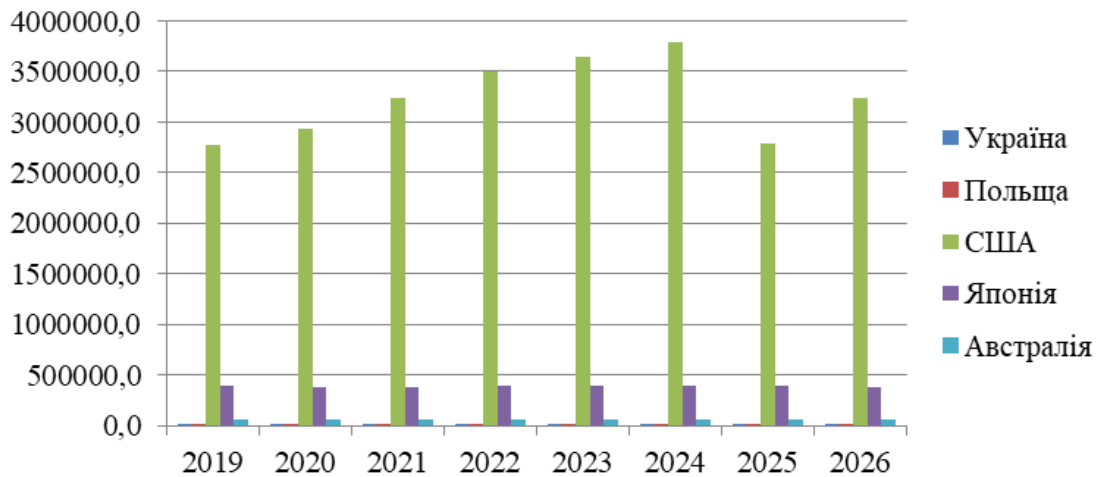

Рис. 2.2 Валові страхові премії у країнах у 2019-2026 рр., млн дол США [6-8;12]

Отже, як бачимо з рисунка 2.2, найбільша кількість страхових премій властива для США – приміром у 2021 р. цей показник становив понад 3242,3 млрд дол США. Також, до прикладу, відзначимо, що цього ж року для України цей показник склав лише 1,8 млрд дол США, що у майже у 1800 разів менше, ніж у США. Для Японії показник валових страхових премій у тому ж році становив 376,0 млрд дол США, для Австралії – 64,0 млрд дол США, а для Польщі – 17,9 млрд дол США. Таким чином, можемо стверджувати, що від рівня економічної активності країни напряду залежить можливість залучати страхові премії від клієнтів. А отже існує високий ризик того, що чим гірші економічні показники країни будуть в результаті військових конфліктів, фінансових криз чи соціальних потрясінь, тим важче страховим компаніям буде досягти залучення коштів від населення. Безумовно, що на розмір страхових премій впливає ціла низка індикаторів: зміни в законодавстві, цифровізація страхового бізнесу, ситуація з попитом на страховому ринку, різке зменшення кількості клієнтів у певних секторах та ін. Проте фінансово-економічний вплив на зміну валових страхових премій спостерігається очевидний.

Розглянемо показник валових страхових виплат. Як і у випадку з страховими преміями, зведемо всі дані для обраних країн у млн. дол США (див. рис. 2.3).

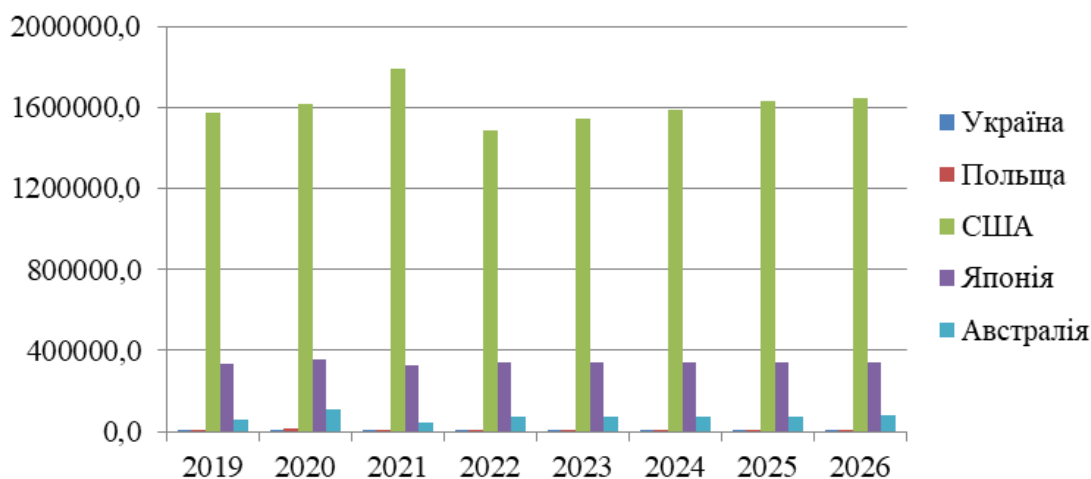

Рис. 2.3 Валові страхові виплати у країнах у 2019-2026 рр., млн дол США [6-8;12]

Отже, рисунок 2.3 дає нам уявлення того, що відбувається зі страховими виплатами в обраних нами країнами. Найбільший обсяг страхових виплат властивий для США – приміром у 2021 р. цей показник становив понад 1794,0 млрд дол США. До прикладу, цього ж року для України цей показник склав лише 0,7 млрд дол США, що у 2725 разів менше, ніж у США. Для Японії показник валових страхових виплат у 2021 р. склав 343,4 млрд дол США, для Австралії – 44,9 млрд дол США, а для Польщі – 11,1 млрд дол США. Загальновідомо, що економічними причинами зменшення страхових виплат страховиками можуть бути економічна ситуація в країні, адже клієнти можуть відмовлятися від обов’язкових видів страхування, або залишатися на більш дешевих пакетах страхування. Крім того, знецінення валюти може впливати негативно на фактичну вартість страхових виплат у міжнародних масштабах. Разом з тим, ми маємо зауважити, що страхові виплати більш характерні для країн з розвинутою економікою та фінансовою системою.

Важливим показником страхової діяльності в країні є загальні активи страховиків. Як і у випадку з страховими преміями та виплатами, зведемо всі дані для обраних країн у млн. дол США (див. рис. 2.4).

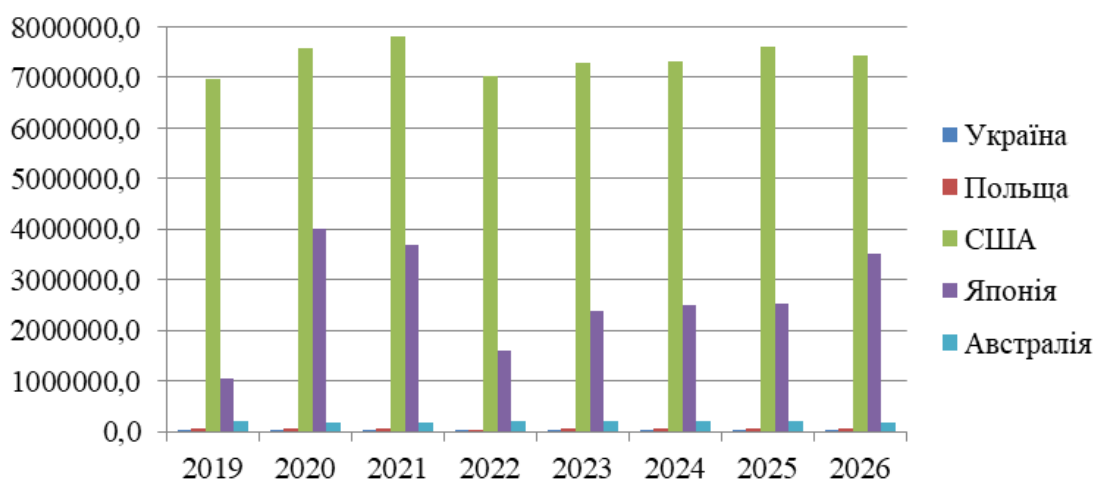

Рис. 2.4 Загальні активи страховиків у країнах у 2019-2026 рр., млн дол США [6-8;12]

Найбільший обсяг активів страхових компаній властивий для США – приміром у 2021 р. цей показник становив понад 7810,6 млрд дол США. Зауважимо, що цього ж року для України цей показник склав лише 2,4 млрд дол США, що у 3318 разів менше, ніж у США. Для Японії показник активів страхових компаній у 2021 р. становив 3687,7 млрд дол США, для Австралії – 177,0 млрд дол США, а для Польщі – 48,4 млрд дол США. Зазначимо, що на зміну активів страховиків впливають попередні показники. Зокрема, ризик зменшення доходів від страхових премій є одним з ключових факторів, що впливає на зменшення активів страховиків. Він безпосередньо пов'язаний з кризою від повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Також негативно може впливати на обсяг активів збільшення збитковості страхових операцій, досить низька ефективність інвестиційної діяльності та дефляція. Ми можемо відзначити це на прикладі українських страхових компаній. Адже негативний вплив від військових дій в країні, а перед тим негативні наслідки пандемії Covid-19, призвели до того, що кількість страховиків скоротилась за 5 останніх

5 років у 3,5 рази, а їх активи – з 2745,8 млн дол США у 2019 р. до 1792,1 млн дол США, тобто зменшилися у 1,5 рази.

Крім наявних фактичних значень показників, які ми представили у дослідженні, ми також зробили прогноз показників страхової діяльності на 2025-2026 рр. Виходячи з наявних тенденцій, ми стверджуємо, що існує великий ризик того, у 2025 р. кількість страховиків в Україні становитиме 45 компаній, а у 2026 р. – 15. Ситуація зі страховими компаніями у таких країнах як Польща, Японія та Австралія не зміниться з попередніми роками. У США кількість страховиків у 2025-2026 рр. збільшиться до 4600 компаній.

Валові страхові премії в Україні залежатимуть від подальших військових дій у 2025-2026 рр. Безумовно, є ризик, що кількість премій впаде порівняно з попередніми роками. Разом з тим, ще є можливості втримати рівень страхових премій на рівні 2,0 млрд дол США. Ситуація з валовими страховими преміями у таких країнах як США, Польща, Японія та Австралія не зміниться з попередніми роками. Валові страхові виплати в Україні безумовно залежатимуть від економічної ситуації та стану фінансового ринку, які будуть обумовлені характером військових дій. Також можемо стверджувати, що ситуація з валовими страховими виплатами у таких країнах як США, Польща, Японія та Австралія не зміниться з попередніми роками. Щодо активів страховиків, то у 2025-2026 рр. в Україні є високий ризик того, що вони зменшаться відповідно до того, як зменшуватиметься інфраструктура страхового ринку. Щодо США та Японії, то цілком очевидно, що у найближчі два роки у цих країнах обсяг активів страховиків зросте. Ситуація з загальними активами страховиків у таких країнах як Польща та Австралія не зміниться у 2025-2026 рр.

Отже, аналіз тенденцій страхового ринку у п'яти країнах свідчить про суттєві відмінності у кількості страховиків, обсягах премій, виплат та активів. Україна демонструє значне скорочення кількості страховиків та зменшення активів через економічні кризи, пандемію та військові дії.

3. ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДІВ ДО МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ У СТРАХУВАННІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Ми погоджуємося з думкою вчених Маршук Л.М. та Поплавської Є.М., що «страховий ринок зацікавлений в широкому та системному підході до відновлення, на створення умов для повоєнного розвитку галузі за рахунок дерегуляції, виключення будь-якої дискримінації на страховому ринку та заходів, що сприятимуть зростанню попиту на страхові послуги» [10]. Важливість запропонованого підходу до відновлення страхового ринку полягає в усвідомленні того, що повоєнний розвиток потребує не лише оперативних дій, але й стратегічного планування, спрямованого на формування стійкої інфраструктури галузі. Ми переконані, що створення сприятливих умов для діяльності існуючих страхових компаній є базовим чинником, що дозволить не тільки відновити довіру до страхового ринку, але й активізувати інвестиційну активність у страховій галузі.

Дерегуляція є одним із ключових інструментів відновлення страхового сектору. Вона повинна бути обґрунтованою, адже її основною метою має стати усунення зайвих бар'єрів, які стримують розвиток страхової галузі. Крім того, вона має зберегти базові механізми захисту прав споживачів. Особливої уваги розвитку страхового ринку у цьому баченні заслуговує питання виключення дискримінаційних практик, що можуть проявлятися як у доступі до ринкових ресурсів, так і у нерівномірному розподілі страхових ризиків. Саме створення рівних умов для усіх учасників страхового ринку сприятиме розвитку здорової конкуренції. Зрозуміло, що здорова конкуренція виступає драйвером нарощення якості страхових послуг.

Крім того, варто особливо наголосити на необхідності впровадження заходів для підвищення попиту на наявні страхові послуги на ринку. Це можливо через підвищення фінансової грамотності населення, запровадження податкових стимулів для страхувальників, а також формування довгострокових

страхових програм. Останні мають відповідати реальним потребам громадян і бізнес-структурам в умовах поствоєнного відновлення. Варто наголосити, що державна підтримка у цьому напрямку повинна бути спрямована на створення ефективних партнерств між державними інституціями та приватними установами. Саме таке бачення дозволить оптимально використовувати доступні обмежені ресурси.

Отже, повоєнне відновлення страхового ринку потребує інтеграції різноманітних механізмів (економічних, правових та соціальних). Такі підходи дозволять не лише відновити функціонування галузі, але й забезпечать її стійкий розвиток у довгостроковій перспективі. Ми маємо розуміти, що це стане базисом для формування надійного страхового захисту. А він, у свою чергу, відіграватиме ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та соціального добробуту країни. Сам тоді зможемо стверджувати, що фінансова безпека досягнута.

Мінімізація страхових ризиків при цьому є основою сучасного управління ризиками страхування. Дійсно, управління ризиками страховика, як нам вдалось з'ясувати з досліджень вчених Баранова А.Л. та Баранової О.В., «...це цілеспрямована діяльність компанії з виявлення, оцінки та контролю ризиків, які можуть поставити під загрозу ресурси страхової компанії або її здатність виконувати страхові зобов'язання та отримувати прибуток. Ця діяльність дає змогу мінімізувати ймовірність реалізації ризиків і розробити можливі сценарії дій щодо їх уникнення, мінімізації та фінансування» [2].

Також ми погоджуємося з такими вченими як Бездітко К.С. та Загорська Д.М., що основними методами мінімізації ризиків у страхуванні є наступні: страховий андеррайтинг; перерозподіл ризиків (перестраховування); резервування; диверсифікація різноманітних фінансових ризиків; хеджування; лімітування [3]. Розглянемо більш детально кожен з даних методів.

Зауважимо, що андеррайтинг є одним з ключових інструментів управління ризиками у страховій діяльності. Цей процес безумовно передбачає ретельний аналіз та оцінку потенційних ризиків. Якщо виходити з цього, то

стверджувати, що таким чином можна визначити доцільність укладання договору страхування. При цьому особлива увага приділяється характеристикам страхувальника, а саме його фінансовій стійкості. Варто наголосити, що оцінка ймовірності настання страхового випадку також важлива при аналізі потенційних ризиків. Саме завдяки якісному андеррайтингу страховик повинен забезпечити баланс між рівнем ризиків і адекватними умовами страхового покриття, що мінімізує можливі збитки та підвищує рентабельність страхової діяльності.

Також варто деталізувати перестраховання як інструмент, що дозволяє страховику делегувати частину своїх зобов'язань іншому страховику. Такий підхід особливо важливий в умовах значних ризиків, пов'язаних із масштабними чи достатньо вартісними страховими випадками. Передача ризиків дозволяє страховому партнеру, що має більше можливостей для нейтралізації майбутніх негативних ризиків, взяти на себе частину фінансового навантаження. Отже, при такому баченні забезпечується фінансова стійкість основного страховика, створюючи додатковий захист для своїх клієнтів.

Ще одним важливим методом є формування резервів страхової компанії. Такий метод є невід'ємною частиною стратегії управління ризиками під час здійснення страхової діяльності. Варто відзначити, що процес резервування включає в себе створення спеціальних фондів, кошти яких можуть спрямовуватися на фінансування заходів із детальної мінімізації ризиків реальних страхувальників. А також мова йде про покриття технічних ризиків самої страхової компанії. При впровадженні такого методу забезпечується спроможність компанії, що займається здійсненням страхової діяльності, втілювати свої фінансові зобов'язання навіть у разі значних збитків.

Стратегією розподілу ризиків з метою уникнення їх концентрації у певному сегменті є диверсифікація. Такий метод реалізується через диверсифікацію видів фінансової діяльності, валютного портфеля та портфеля цінних паперів. Разом з тим, увага приділяється програмам реального інвестування. Зауважимо, що такий метод знижує залежність страхової

компанії від зовнішніх факторів, і це дозволяє уникнути значних втрат у разі коливань на окремих ринках.

Лімітування включає встановлення меж страхового покриття та максимальних розмірів виплат, які враховують ймовірність настання страхового випадку, рівень страхових премій, рентабельність операцій і середню збитковість портфеля. Ефективне лімітування базується на точності розрахунків, що здійснюються андеррайтерами та актуаріями. У такому випадку це дозволяє уникнути концентрації ризиків на окремих договорах або страхувальниках.

Хеджування є фінансовим методом управління, спрямованим на зниження негативного впливу ринкових коливань. Воно реалізується через використання таких інструментів рику цінних паперів як форвардні контракти, ф'ючерси або опціони. Такий підхід властивий для захисту від ризиків, пов'язаних із ціновими змінами, валютними коливаннями чи інфляцією. Цей підхід особливо актуальний для страховиків, які активно працюють на міжнародних ринках або мають значні інвестиційні портфелі. Різні стратегії хеджування враховують чутливість так званого портфеля активів до майбутньої зміни волатильності. А щоб її спрогнозувати, як зазначили Балицька М., Поліщук І. та Шишацький О., варто використати «моделі детерміністичної волатильності, такі як експоненціально зважене ковзне середнє (EWMA), авторегресійна умовна гетероскедастичність (ARCH), генералізована авторегресійна умовна гетероскедастичність (GARCH)» [1].

Також ми погоджуємося з твердженнями вченого Соболя Р.Г., що реалізація та нагляд за страховими компаніями та нагляд за банками здійснюється з використанням ризик-орієнтованого підходу, який включає такі принципи: принцип пропорційності; принцип орієнтації та майбутнє; принцип раннього виявлення та своєчасного реагування; принцип професійного судження; принцип правової визначеності [16].

Принцип пропорційності передбачає розуміння, що регуляторні вимоги та інтенсивність нагляду адаптуються залежно від розмірів, статусу та впливу

установи на страховий ринок. Особливу увагу у даному випадку приділяють складності бізнес-моделі та ризик-профілю страхової компанії. Такий підхід дозволяє збалансувати регуляторне навантаження, зменшуючи потенційний тиск на невеликі страхові установи. Також забезпечується належний контроль за діяльністю системо важливих гравців страхової галузі.

Принцип орієнтації на майбутнє. При цьому баченні зосереджується увага на перспективному аналізі діяльності страхової установи, включаючи їхні бізнес-плани, а також стратегічні цілі та потенційні ризики. Чітка орієнтація на майбутнє сприяє оцінці довгострокової стійкості страхових компаній і виявленню можливих викликів.

Мета принципу раннього виявлення та своєчасного реагування полягає в оперативній ідентифікації ризиків на ранніх стадіях виникнення загроз. Саме завдяки системі раннього попередження регулятори мають можливість своєчасно інформувати страхові установи про необхідність змін у їхній діяльності. Також можуть застосовувати відповідні заходи впливу. У свою чергу це дозволяє мінімізувати ймовірність нарощення фінансових криз або інших значних проблем у діяльності страховика.

Під час дотримання принципу професійного судження забезпечується об'єктивність та обґрунтованість рішень, враховуючи одночасно внутрішні особливості діяльності страхових компаній та зовнішні фактори, що впливають на стійкість.

Ще одним постулатом є принцип правової визначеності, що забезпечується чітко сформульованими нормами законодавчих і нормативних актів. Саме така система сприяє зрозумілості та передбачуваності регуляторних вимог. І дана система допомагає страховим компаніям адаптуватися до нових стандартів без ризику правової невизначеності.

На сьогодні заострення ризиків для страхової діяльності пов'язана з різними проявами глобальної економічної невизначеності. Зокрема, вплив глобальної економічної невизначеності на страхову діяльність пов'язаний: зі зростанням попиту на страхову послугу; зміною страхових ризиків;

фінансовими викликами для страхових компаній; регуляторними змінами. У свою чергу роль страхової діяльності у мінімізації наслідків глобальної економічної невизначеності полягає у: забезпеченні фінансової стабільності; розподілі і диверсифікації ризиків; стимулюванні економічного зростання; підтримці інновацій.

У важких умовах повномасштабної військової агресії РФ в Україні основними напрямками реалізації заходів ризик-менеджменту у страхуванні, на думку вчених Кірдіної О.Г. та Стешенко О.Д., є «мінімізація наслідків настання ризиків персоналу компанії шляхом введення корпоративної комунікаційної політики та алгоритмів дій для кожної із кризових ситуацій; розробка ситуативних моделей поведінки під час переговорів, превентивних заходів, комплаєнс політики тощо; аналіз змін у законодавстві в цей час, щоб можна було спланувати подальші кроки компанії та надати рекомендації страхувальникам; удосконалення політики кібербезпеки для подолання ризиків, які пов'язані як з майном і документами, так і з об'єктами інтелектуальної власності, вебсайтами тощо» [9].

Крім того, слушно висловились щодо заходів на рівні окремого страховика щодо підходів з мінімізації ризиків вчені Мельник В. та Волкова В., що варто: «переглянути тарифну політику, яка буде орієнтована на споживача у зв'язку зі зниженням платоспроможного попиту; удосконалити існуючі та розробити нові страхові продукти, які будуть задовольняти нагальну потребу споживачів, і забезпечуватимуть прибуткову діяльність страхових компаній; інтегрувати до страхової діяльності сучасні інформаційно-цифрові технології, зокрема технологію штучного інтелекту, що забезпечить швидкий розгляд заяв та врегулювання страхових випадків, а також виявлятиме шахрайські дії з боку споживачів страхових послуг; провести потужну інформаційну кампанію щодо усіх можливих переваг страхування, завдяки якій вдасться залучити нових клієнтів» [11].

На нашу думку, зниження платоспроможного попиту є одним із ключових факторів, що суттєво впливає на структуру доходів страховиків. Ми

вважаємо, що орієнтація тарифної політики на потенційного клієнта не лише сприятиме підвищенню доступності страхових послуг, але й ймовірно забезпечить зростання рівня лояльності страхувальників до страхових компаній. Ми також звертаємо увагу, що персоналізація тарифів, яка базується на аналізі великих даних та впровадженні гнучких програм страхування, дозволить ефективно адаптуватися до динамічних змін ринкових умов і зберегти конкурентоспроможність.

Зауважимо, що інноваційність у процесі розроблення страхових продуктів є вирішальним чинником для задоволення актуальних потреб потенційних клієнтів. Зокрема, у періоди економічної нестабільності або підвищення екологічних загроз спостерігається відповідно зростання попиту на страхування фінансових ризиків, захист від потенційних стихійних лих або навіть кіберризиків. Саме створення страхових продуктів, що адаптовані до особливостей окремих галузей або груп споживачів, сприятиме збільшенню доходів страховиків. Також така політика зміцнить позиції страховиків на ринку.

Особливо відзначимо, що персоналізовані маркетингові стратегії та цілеспрямовані комунікації здатні змінити сприйняття страхування як інструменту не лише захисту, але й ефективного фінансового планування.

Таким чином стверджуємо, що ефективне відновлення страхової галузі в Україні вимагає всебічного підходу, який передбачає дерегуляцію (усунення зайвих бар'єрів), виключення дискримінаційних підходів та активізацію попиту на страхові послуги. Саме таке бачення є необхідним для створення стійкої інфраструктури страхового ринку, що безумовно стане основою для його довгострокового розвитку.

Важливо також забезпечити рівні умови всіх учасників страхового ринку, що сприятиме здоровій конкуренції та покращенню якості послуг.

ВИСНОВКИ

Досліджено, що ризик-менеджмент у страховій діяльності України відіграє визначальну роль у забезпеченні фінансової стійкості страхової галузі. Встановлено, що на страхову діяльність впливають політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори, які ускладнюють реалізацію ефективного управління ризиками. Визначено, що основними проблемами є недостатня розвиненість нормативно-правової бази, низький рівень платоспроможності населення та обмежена довіра до страхових компаній. Проаналізовано вплив економічних криз, пандемії COVID-19 та військових дій на зниження активності страхового ринку, зокрема, скорочення кількості страховиків та обсягів премій.

Визначено, що в умовах сучасної глобалізації та інтернаціоналізації ринку страхових послуг, інтеграція новітніх технологій є важливою для адаптації страхових компаній до змінних умов. Досліджено, що діджиталізація, включаючи використання штучного інтелекту та блокчейн-технологій, сприяє автоматизації процесів, покращенню обслуговування клієнтів та зниженню витрат. Водночас встановлено, що цифрова трансформація супроводжується ризиками, такими як загрози кібербезпеці та потреба у захисті персональних даних клієнтів.

Проаналізовано тенденції страхового ринку у п'яти країнах різного географічного розташування та обсягу операцій. Досліджено про суттєві відмінності у кількості страховиків, обсягах премій, виплат та активів. Зокрема, встановлено, що страховий ринок України демонструє значне скорочення кількості страховиків та зменшення активів через економічні кризи, пандемію та військові дії, що формує подальші ризики існування для галузі.

Визначено, що серед основних методів управління ризиками є андеррайтинг, перестраховання, резервування, диверсифікація активів, лімітування та хеджування. Проаналізовано, що їх застосування дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити стабільність страхових компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балицька М., Поліщук І., Шишацький О. Ризик-менеджмент у страхуванні життя: від класичних методів до інноваційних підходів. Вісник Хмельницького національного університету. 2024. № 4. С. 220-228.
2. Баранов А.Л., Баранова О.В. Управління ризиками страхової компанії. Грудневі читання – 2018: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (12 грудня 2018 р.). Київ : Логос, 2018. Том 1. С. 49-51.
3. Бездітко К.С., Загорська Д.М. Управління ризиками у страхуванні. Молодий вчений. 2023. № 12 (124). С. 151-156.
4. Брюховецька І.О., Кришталь Г.О. Аналіз впливу державної цифрової трансформації на страховий ринок України: нові можливості та ризики. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки. 2024. Випуск 1 (73). С. 31-37.
5. Заячківська О.В., Мамчур Д.А. Механізм управління фінансово-економічною безпекою страхових компаній. Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки». 2024. Випуск 1 (105). С. 92-99.
6. Insurances. Statista. URL: <https://www.statista.com/outlook/fmo/insurances/united-states>
7. Insurance Statistics. EIOPA. URL: https://www.eiopa.europa.eu/tools-and-data/insurance-statistics_en
8. Insurance Statistics. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-insurance-statistics-2022_0512c106-en.html
9. Кірдіна О.Г., Стешенко О.Д. Ризик-менеджмент у страхуванні в умовах воєнного стану. Вісник економіки і промисловості. 2022. № 78-79. С. 151-157.
10. Маршук Л.М., Поплавська Є.М. Виклики ринку страхування в Україні у воєнний період. Modern engineering and innovative technologies. 2022. Issue 21 / Part 2. Pp. 26-29.
11. Мельник В., Волкова В. Функціонування страхового ринку України: нові виклики та загрози. Галицький економічний вісник. 2023. № 5 (84). С. 71-80.

12. Наглядова статистика. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
13. Попович Д.В., Пилат М.В. Фінансова безпека страхового ринку України в умовах дії воєнного стану. Фінансовий простір. 2023. №3(51). С. 116-129.
14. Ситник Н.С., Михайлюк М.В. Загрози та ризики фінансової безпеки страхового ринку України в умовах війни. Молодий вчений. 2023. № 5 (117). С. 169-173.
15. Ситник Н.С., Тишковець М.М. Фінансово-економічна безпека страхової компанії та її забезпечення. Економіка та суспільство. 2022. Випуск 38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-7>
16. Соболев Р.Г. Регуляторна політика на страховому ринку в умовах гібридних загроз. Державне будівництво. 2023. № 1 (33). С. 187-196.
17. Хропонюк Д.О., Длугопольський О.В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. Innovation and Sustainability. 2023. № 1. С. 118-126.
18. Чвортко Л.А., Корнієнко Т.О., Вінницька О.А. Фінансова інклюзія на страховому ринку України: передумови та чинники формування. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2022. Випуск 18, том 2. С. 146-158.